

hogy 1951 szeptemberében vagy decemberében jött Balassagyarmatra törvényszéki elnöknek. Azután, hogy Szegeden munkaszolgálatosok, kulákok politikai jellegű büntetőügyeiben hozott kemény ítéleteket. De – mint mondta – „*a jogpolitikai elvek figyelembevételével, a tanúkat meghallgarva*”, aztán meg: „*az igazságügy minisztériumban változtatták meg a korábbi elképzelést, mondják meg nek, miért!*” Egyébként pedig: „*nem emlékszem semmire, az esetekre, a bizonyítékokra sem, már nagyon régi történetek azok...*”

A kutya ugrált, igyekezett gazdája kezét hálásan megnyalogatni.

AZ ELSŐ KULÁKPER BÍRÓÁLDOZATA

Dr. Hárs László 83. életévében jár, de szellemileg és fizikailag rendkívül friss. Ő az, aki Sípos András és Závada Pál Statárium című filmjében szól az első kulákperről, a fábiánsebestyéni kazaltűz miatt 1949 októberében Dancsó János ellen konstruált perről.

Hárs László Fehér vezetéknevvel végzett a szegedi tudományegyetem jogi karán. Felesége emlékével kapcsolatban felidézte ezeket az éveket. Nővérenek férjét, Hárs szabómestert az I. világháborúban szerzett érdemei alapján vitézzé avatták, de nem volt gyermekük. A vitézség azonban azt is megkövetelte, hogy fiú örökölje a címet, így örökbe fogadták a már Gyomán járásbíráskodó Lászlót. Az 1938-ban bírónak kinevezett fiatalembert a büntetőjog elmélete is érdekelte. Volt tanára, Heller Erik ajánlatára tanulmányokat írt a Büntetőjog Tárába... 1945-ben – szakmai riválisa följelentése miatt – némi hazavona után igazolták. Ismét bírászkodhatott, egészen 1950-ig.

Politikai jellegű ügyben először 1943-ban a bírótanács tagjaként ítélezett, a nemzeti zászló megcsúfolása volt a vád. 1945 után lopási, csalási büntetőügyekkel foglalkozott, haladt a ranglétrán: törvényszéki bíró; törvényszéki tanácselnök lett, s mint ilyet, büntetőtanács vezetésével bízták meg. 1945 után első politikai ügye a fábiánsebestyéni tüzeset miatti statáriális eljárás volt.

– A hangulat 1949-ben kezdett politikai vonalra átterelődni – emlékszik Hárs László. – Budapesten már ekkor tárgyaltak politikai ügyeket: 1949 őszén zajlott a Rajk-per, de ennek háttéréről vidéken semmit sem tudunk. Ez volt az első koncepciós per. Mikor már a politikai pereket

futószalagon gyártották Pesten, akkor határozták el a kulákok felszámolását. Elrettentő példák statuálásával akarták bekényszeríteni őket a téeszcsébe. *Szeged bűnös város volt, mert innen indult el Horthy, a fehérterror, ezért meg akarták büntetni: a megye székhelyt áttették Vásárhelyre, s talán ez volt az oka annak is, hogy nekünk jutott az első kulákper.* Persze, amikor elindultunk Fábiansebestyénre, akkor még ezt nem láttuk. Nem akarták, hogy elfogultnak lássék az ítékezés (a bíróság), ezért pártonkívülit, engem is bevontak abba a bírói karba, melyet kirendeltek Fábiansebestyénre. Kiss Dezső elnök mellett ott volt még Kovács László...

– *Őt felkerestem Balassagyarmaton.*

– De biztosan nem nyilatkozott, ugye? Persze, hogy nem! A filmes stábnak sem nyilatkozott. A rögtönítélő bíróságnak még tagja volt *Szakács Ödön, Maróti László* és én... *Fábiansebestyénen kirakatper készült*, ez indította volna meg a Viharsarokban a kulákok megtörését, azaz, aki eddig nem lépett be a téeszcsébe, az lássa be, nincs mese, mert különben lenyakazzák. Arra, hogy milyen ördögi hálóba akartak engem bevonni, csak később jöttem rá. Akkor csak azt láttam, hogy egy ártatlan parasztember (aki szerencsére) olyan ittas állapotban volt, hogy szellemileg képtelen lett volna arra, hogy egy másik, éppen olyan részeg embert fölbiztasson, hogy annak a felesége a 2 és 4 éves kisgyerekeiket rávegye arra, hogy gyűjtsák föl a szalmakazalt. Tudtam, hogy a gyűjtogatás statáriális eljárás alá esik, s ha bűnösséget meg lehet konstruálni, és ha mind az öt bíró egyhangúlag bűnösnek mondja a vádlottat, az ítélet: halál.

– *Hogyan találták ki az ügyész által betervezett lehetetlen konstrukciót?*

– Visszapörgették a szálat. A kisgyerekek tényleg fölgyújtották a kazalt, mert a tövében kukoricát sütöttek. Csak azt kellett kitalálni, hogyan jussanak el egy 60 holdas, jól gazdálkodó kulákhöz.

– *Ön viszont nem ítélte bűnösnek azt az embert.*

– Nem, mert elméletileg képzett ember voltam, s *világosan láttam a konstrukció lehetetlenségét*, hogy Dancsó János nem követhette el a tettet, amivel vádolták. Fölháborodtam azon, hogy ebből bűnügyet lehet valaki ellen konstruálni. *Amikor előjöttek azzal, hogy halálos ítéletet*

kell produkálni, akkor teljes önkívületi állapotba kerültem. Ekkor eszembe jutott az is, hogy a rendőrségi riadóautóból, amivel Fábiánsebestyénre vitték a bírakat, láttam a szentesi városháza udvarán a már felállított akasztófát. A tárgyalás helyszíne, a fábiánsebestyéni mozi előtt pedig ott állt a rádióautóbusza, kivezényelték őket. Ebből is következhetni lehetett, hogy itt kirakatper készül. Én ragaszkodtam az igazamhoz. A bírói tanács hosszas vitájának végén, a szavazáskor más is mellém állt.

– Nem tartott fellépése következményeitől?

– Naivan akkor még meg voltam győződve, hogy a bírói függetlenség megvéd minden külső hatástól, minden következménytől... Szegeden futótűzként terjedt, hogy statáriális eljárás ellenére nem született halálos ítélet, s engem úgy fogadtak, mint egy olyan embert, aki ragaszkodik meggyőzéséhez, igazához.

– De akit ezért súlyos hátrányok értek. A fábiánsebestyéni eset után milyen fordulatot vett az élete?

– Egy évig gazdasági jellegű ügyek tárgyalásával bíztak meg. Munkabírói tanácselnök lettem. Ha a kulák nem szolgáltatott be elegendő tejet, vagy ha a beadott búzája harmadnapra kicsírázott, mert hagyta megázni, akkor bűnvádi eljárást indítottak ellene. Az ilyen ügyeket az én nyakamba varrták. *A törvényeknek megfelelő, de enyhe, 2-3 hónapos szabadságvesztést szabott ki a tanács, aminek végrehajtását 3 évre felfüggesztette. Ez sem se volt! Ezzel fent nem voltak megelégedve.* Ekkor ajánlotta fel Heller Erik, hogy magántanárnak rehabilitáltatnak az egyetemre. Nem vállaltam, megfélemlítettségemben. Tartottam szakmai riválisom újabb bosszújától is. Egyszer egy újabb statáriális ügy hírért vettem: a Szabadka felé vezető úton meggyilkoltak egy párttitkárt. Én – okulva az előző esetből – beteget jelenttem, hogy ne kerülhessek be a rögtönítélő bírói tanácsba. A törvényszéki elnök, Kiss Dezső elmondta, hogy fölösleges volt orvosi igazolást szereznem, mert: „*Nem képzeled, hogy még egyszer blamálok magam, még egyszer beállítalak statáriális bírák közé?!*”. Ezt követően hamarosan *hívtak a pártirodába*, s egy gyufagyári munkáslány (akiből bírói jegyzőt csináltak), egy szakszervezeti bizalmi (egy szobafestő) és egy volt csendőrtiszt lekáderozott: ki voltam, mit csináltam, járok-e templomba, vallásos vagyok-e. *Elismertem, hogy vallásos vagyok, de ez nem befolyásol*

ja bírói működésem. Megállapították, hogy szakmailag megfelelek, de politikai meggyőződésem miatt nem. Végelbánás alá kívánnak vonni – kaptam egy papírt –, magyarul, eltávolítanak a bírói karból. Ekkor én fellebbeztem, *s a minisztérium újabb leirata szerint 1949. december 31-ével, mint létszámfölöttit nyugállományba helyeznek, azzal, hogy nyugdíjamat csak a nyugdíjkorhatár elérése után fogják folyósítani. Ez azt jelentette, hogy 47 éves koromtól 65 éves koromig éljek meg, ahogy tudok.* Kénytelen voltam elhelyezkedni. Voltam statisztikus a BELSPED-nél, tervezési könyvelői oklevelet szereztem. Dolgoztam a söprűgyárban, nádládákat préseltem a feleségemmel együtt, mert kénytelen volt, ő is munkát vállalni. Makón, a mintagazdaságban könyvelő voltam, kerékpárral jártam át. Innen is el kellett mennem. A Szegedi Fürdők pénzügyi előadója voltam, de mint jogásszal, minden ügyesbajos dolgot velem csináltattak 1053 forintért. 1956 nyarán a IV-es ügyvédi munkaközösség vezetője Reich Miklós meggyőzött, hogy menjek ügyvédnek.

– *Ezután közelébe került-e politikai ügyeknek?*

– 1957 nyarán kezdett beindulni az irodám. Akkor hivatott Kiss Dezső, hogy rábeszéljen, menjek vissza bírónak. Természetesen nem vállaltam, mert nem vagyok én vigéc, hogy ha az ajtón kirúgnak, az ablakon menjek be. Három hónap múlva ismét szólt, hogy a Legfelsőbb Bírósághoz hívnak bírónak. Mindjárt tudtam, miről van szó: *az ellenforradalmárokat mint büntetőjogi szakbíró kellene elítélnem, a nevem adni a halálos ítéletekhez.* Nem vállaltam ezt se. Három nap múlva megint hivatott, akkor lemondott a IV-es ügyvédi munkaközösség veretói tisztéről. Tudomásul vettem ezt a hosszút.

Az „*ellenforradalmi perekben*” egyszer engem is engedtek szerepelni védőként. Szegedi autókarosszéria-lakatost, majd egy kiskatonát védtem. Perbíró Józsefet, az itteni néptanács elnökét 15 évre ítélték. Szatmári ügyvéd védte, de perújítását mar én vittem végig. Perbíró szép, 4 oldalas levélben köszönte meg közreműködésemet.

– *Nem volt az a benyomása, hogy 1956 után Szegeden kirakatpert akartak csinálni Perbíró Józsefet és Baróti Dezsőt vádolva, csak éppen nem sikeri elegendő tanút találni?*

– Hallottam erről a koncepcióról. Perbíró perét végigültem, láttam, hogy vezeti le Pozsgai elvtárs, a megyei főügyész, a mai ügyvéd, mert

ügy beszélt velünk, mint kocsis a lovával, „kegy” volt, hogy mi, ügyvédek ott lehettünk. Ez a magatartás egyéniségéből fakadt, másrészt boldog volt, hogy kiszolgálhatta ezt a rendszert. Puja Frigyes tette ide. Eredetileg traktoros volt, 3 hónapos gyorstalpalót végzett, úgy lett Vásárhelyen bíró. Miután Szegeden nem akadt bíró, aki elvállalta volna a Perbíró-ügyet, így Pozsgai vezette le. Mindenáron halálra akarták ítélni Perbírót, de megúszta életfogytiglannal. A Baróti-perről nincs tudomásom, de az volt a benyomásom, az is kirakatpernek készült, hisz Kiss Dezsőhöz került az ügy. Ő a pártbizottsággal állandó kapcsolatban volt. A bírói függetlenség így nézett ki...

– *Ilyen tapasztalatok után nem ábrándult ki hivatásából?*

– De. Azért nem mentem vissza bírónak. Az ügyvédkedést is csupán kenyérkereseti forrásnak tekintettem. A hat év megpóbáltatás után élni, túlélni akartam...

– *A mostani változásokat hogyan ítéli meg?*

– Az Alkotmánybíróság, a Számvevőszék intézménye azt bizonyítja, ma más szelek fújnak. Az igazság érvényesülhet ismét úgy, mint 1949 előtt...

EGY „FÉLINTERJÚ”

Dr. Pozsgai István volt a Perbíró-ügy bírója. Telefonbeszélgetésünk után megadott egy időpontot, amikor a témával kapcsolatosan ügyvédi irodájában felkereshetem, hogy mint – mondotta – „megbeszéljük a dolgot”. A IV-es ügyvédi munkaközösség egyik tagas szobájában az „idősebb” és az „ifjabb” Pozsgai íróasztal mögött ült. A kölcsönös bemutatkozás után a magnót az asztalra tettem.

– Ezt fölösleges volt elhoznia – mutatott a magnóra interjúalanyom.

– *Akkor miért kérte, hogy találkozzunk?*

– Telefonon udvariatlanság lett volna közölni, hogy nincs értelme erről témáról beszélni.

Érveimre, miszerint a joghallgatók által is olvasott hetilapunkban, a korábbi évtizedek joggyakorlatát kívánjuk felvillantani, s miután